

А. А. Чубенко,
аспірант кафедри державного будівництва
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА КОНСТИТУЦІЙНЕ СУДОЧИНСТВО В УКРАЇНІ

Активні процеси демократизації українського суспільства викликають питомий інтерес до проблеми імплементації правових позицій Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) до національного законодавства та застосування їх Конституційним Судом України. Значна кількість сучасних правознавців наголошує на необхідності побудови дієвої системи взаємодії цих двох інституцій, що дозволило б здійснити уніфікацію загальноєвропейських стандартів в сфері прав людини, а також створити ефективний та цілісний механізм впровадження та захисту цих прав.

Необхідність ґрунтовних досліджень з приводу значення та потреби використання правових позицій ЄСПЛ в національному конституційному судочинстві пов'язана перш за все із орієнтацією України на активну співпрацю з Європою, а отже й на європейські гуманістичні цінності та принципи. Дискусії виникають з приводу юридичної сили прецедентів ЄСПЛ та обсягу врахування його позицій судами, а також стосовно проблеми, пов'язаної з необхідністю гармонізації суттєво різних за своїм змістом та спрямованістю правових систем.

Останнім часом в літературі все частіше відзначається зростаючий вплив Європейського суду з прав людини на українське право і судову практику. При цьому мова йде про необхідність використання «європейських стандартів» як ідеалу, до якого нам необхідно прагнути.

Слід відмітити важливість співпраці між національними та європейськими органами конституційної юрисдикції задля подальшого розширення всебічних взаємовигідних відносин України та країн західної Європи, збагачення та обміну правовими культурами країн, зокрема, практикою захисту і реалізації конституцій, законів та інших правових актів; важливу роль органів конституційної юрисдикції у забезпеченні верховенства права, основних прав і свобод людини.

Європейський суд з прав людини називає власну практику прецедентною. Прецедентність проявляється в тому, що цей суд при вирішенні справ схильний в цілому слідувати підходам, які ним застосовувалися раніше, якщо тільки не визнає за необхідне їх редагувати. Це так звана доктрина «stare decisis», що в буквальному перекладі означає «стояти на вирішеному», тобто принцип право-

суддя в англо-саксонських правових системах, зміст якого полягає в тому, що при виробленні рішення судом панівна сила належить прецеденту. Практика створення та застосування класичного прецедентного права починає складатися і в Україні. Прецедентне право Європейського суду з прав людини може бути додатковим чинником для офіційного визнання судового прецеденту як джерела права у питаннях захисту прав людини, що сприятиме зміцненню позицій та поверненню довіри до судової влади в Україні.

Одна з проблем використання практики ЄСПЛ органами конституційної юрисдикції пов'язана, в першу чергу, з визначенням обсягу, в якому вона має враховуватись. Слід відмітити, що в деяких своїх рішеннях, як наприклад, у справах від 11 березня 2010 року, від 20 жовтня 2011 року, Конституційний Суд України, відзначив, що бере до уваги практику Європейського суду з прав людини, який у своїх рішеннях встановлював наявність порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Тим самим, національний орган конституційної юрисдикції показав суто ілюстративний характер міжнародно-правової аргументації у своїх рішеннях, що використовується головним чином для підтвердження застосування внутрішньодержавних норм, не розділяючи при цьому думки про основоположне значення міжнародних правил як критеріїв оцінки внутрішнього регулювання.

У справі про заміну смертної кари довічним позбавленням волі від 26 січня 2011 року КСУ вже більш розгорнуто підійшов до використання практики ЄСПЛ, посилаючись на конкретні положення рішення у справі „Скоппола проти Італії“ від 17 вересня 2009 року та відзначивши, що складовим елементом принципу верховенства права є очікування від суду застосування до кожного злочинця такого покарання, яке законодавець вважає пропорційним

Виходячи із зарубіжного досвіду, можна зробити висновок про існування двох основних підходів до застосування рішень Європейського суду з прав людини органами конституційною юрисдикції: імперативний, за якого застосування практики Суду під час розгляду справ є обов'язковим, та диспозитивний, де суди застосовують рішення ЄСПЛ з метою додаткового обґрунтування своїх рішень. Звісно, необхідно прагнути до такого стану справ, за якого Конституційний Суд все частіше не просто посилався б на те чи інше рішення ЄСПЛ, а й предметно пояснював, тлумачив зміст права, що було порушене. Так, КСУ у своєму рішенні від 13 грудня 2011 року, посилаючись на рішення Європейського суду з прав людини в таких справах, як "Доберген проти Франції", "Гінчо проти Португалії" , "ЮніонАліментаріаСандерс С. А. проти Іспанії" , "Класс та інші проти Німеччини" ,наголошує на різних аспектах права на справедливий і відкритий розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, визначеному статтею 6 Конвенції тим самим орієнтується на використання міжнародних норм при обґрунтуванні власних рішень. Таким чином, вико-

ристана Конституційним Судом аргументація сприяє єдиному розумінню міжнародно-правових стандартів прав і свобод людини та практики Євросуду.

Тож діяльність органів конституційної юрисдикції є одним з інструментів адаптації та імплементації прецедентної практики Європейського суду з прав людини у законодавство України. Судова практика ЄСПЛ відіграє вагомую роль у визначенні правових підходів до вирішення справ, пов'язаних із порушенням конвенційних прав особи, а й сприяє кращому розумінню цих прав громадянами країн-учасниць Конвенції.

Слід пам'ятати, що необхідність посилань на міжнародну судову практику, покликана визначати змістовну сутність прав, що захищаються Конституційним Судом України. Якщо в перші роки роботи Конституційного Суду України мали місце досить доречні посилання на міжнародні стандарти, то тепер кількісне збільшення таких посилань ще не є підтвердженням того, що рішення буде прийнято у відповідності з їх первісним змістом.

На наших очах формуються правові реалії глобалізованого світу, які все виразніше демонструють затвердження нового підходу до співвідношення міжнародного, національного та наднаціонального права в галузі захисту прав людини. Держава, виконуючи свій конституційний обов'язок щодо визнання, дотримання і захисту прав і свобод людини і громадянина як пріоритетної цінності, повинно орієнтуватися на ті правові положення, закріплені в її Конституції та в Конвенції, які гарантують більш високий рівень забезпечення прав і свобод. Такий принцип повинен стати еталоном для розв'язання конфліктів, тлумачень норм про права людини між національними і наднаціональними судами. Звичайно, у держави завжди є спокуса вважати, що норми національної Конституції в інтерпретації Конституційного Суду краще забезпечують права людини. Однак вона має зуміти довести це не тільки своїм громадянам, але й міжнародній спільноті.

З іншого боку, на сьогодні є очевидним, що без аналізу і використання досвіду інших країн повноцінний розвиток національної правової системи є неможливим. Таким чином, порівняльний аналіз рішень КСУ та Європейського суду з прав людини представляє інтерес для з'ясування проблем сучасного праворозуміння та правотворчості в сфері захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Аналіз європейського досвіду використання практики ЄСПЛ в національних правових системах підтверджує те, що на сьогодні європейська правотворчість виступає потужним механізмом впливу на розгляд справ в органах конституційної юрисдикції. Для України одним із першорядних завдань є побудова дієвої системи впровадження правових позицій Європейського суду з прав людини, яка б врахувала й позитивний, й негативний досвід країн Європи в імплементації виробленої практики ЄСПЛ.